

Acta jurat Premis FAD de Pensament i Crítica 2020

Reunit el dimecres 19 de febrer de 2020 a la seu d'ArquinFAD,

En analitzar el conjunt d'obres presentades al Premi FAD Pensament i Crítica 2020, el jurat destaca una gran vitalitat i diversitat a la cultura arquitectònica ibèrica. Les obres van des de l'activitat institucional fins a la producció literària individual; des de l'activitat resistent de les petites editorials fins al compromís polític d'actors rellevants de la societat; des de l'ensenyament fins a la recerca acadèmica i més enllà. A causa de la naturalesa de la majoria d'obres, i després d'analitzar els catorze anys d'història del certamen, el jurat va considerar que el Premi s'ha afirmat com un reconeixement envers la cultura del llibre. Entre els candidats, amb poques excepcions, cal destacar l'absència de programes de ràdio o televisió, de peces periodístiques de petita i gran escala o altres formes de pensament i crítica arquitectòniques. Aquesta especificitat que el premi ha anat creant al llarg de la seva pròpia història genera l'expectativa d'una distinció afavoreixi la profunditat d'una obra intel·lectual madura, fruit de diversos anys de recerca i capaç d'objectivar-la en un volum coherent i transmissible.

Després d'una primera anàlisi de les 72 obres presentades i d'entendre les principals característiques d'aquest exemple de producció crítica per a l'any 2019, el jurat va definir quatre principis rectors, no jeràrquics, per seleccionar les obres que passaven a una segona fase:

- a) La transversalitat com a capacitat de diàleg des de l'arquitectura cap a diferents disciplines, amb especial interès en les pràctiques de comissariat i la recerca arxivística, separant l'abast del pensament d'una escriptura estricta.
- b) La investigació i el coneixement crític de l'arquitectura i el seu entorn a través del viatge com a procés d'estranyament i comprensió d'una realitat múltiple i canviant.
- c) L'ús de línies editorials i estratègies de pensament que consolidin l'estudi crític de l'arquitectura en els mitjans de comunicació, així com el seu treball de difusió a tot tipus de públic (investigació, assaig, difusió).
- d) L'estudi monogràfic de personatges de la història de l'arquitectura que gairebé no encaixen en els esquemes historiogràfics del segle xx, mitjançant la construcció d'una nova mirada.

El jurat es va reunir de nou el 23 de març, per teleconferència, per parlar dels resultats de les lectures i les anàlisis que els seus membres van desenvolupar individualment. La reunió va tenir lloc malgrat la situació d'emergència global motivada pel Covid-19, una circumstància que obliga la disciplina de l'arquitectura, més que mai, a repensar els seus límits i la seva capacitat per entendre els fenòmens en temps de crisi i posar l'èmfasi en la seva capacitat crítica.

Entre el dia 19 de febrer, la primera reunió del jurat d'aquest Premi, i el dia 23 de març, la segona, ens vam veure sorpresos i desbordats per les circumstàncies excepcionals causades per la pandèmia del Covid-19. Es tracta d'una situació punyent que no podíem i que no volíem ignorar, ja que constitueix un repte com a arquitectes atès que desafia la nostra responsabilitat social. Per aquest motiu volem expressar amb aquestes paraules la nostra atenció sobre la situació i alhora el reconeixement per a aquells assajos que intenten traslladar exemples d'arquitectures que tenen la capacitat per acollir situacions d'alteritat com l'actual, en què l'arquitectura, com a activitat, és més un suport en el qual es desplega la vida com a finalitat en si mateixa. Uns assajos que en una primera reunió del jurat podrien semblar limítrofs o simplement peculiars i que, avui, adquireixen un significat completament diferent i esdevenen més necessaris que mai.

Obres seleccionades:

José Miguel de PRADA POOLE. La arquitectura perecedera de las pompas de jabón

Antonio Cobo (comissari) José Miguel de Prada Poole, Juan Navarro Baldeweg, Francisco Jarauta, Iñaki Ábalos, Izabela Wieczorek, Carolina González Vives

Editor: Recolectores Urbanos Editorial

El llibre recull l'entrada, poc habitual, de l'arquitectura als centres d'art contemporani (MUSAAC i CAAC) i alhora ho fa amb un arquitecte com Prada Poole, encara menys habitual si això era possible.

José Miguel de Prada promou la construcció de la ciutat des del vessant perible (que no efímer) de les estructures inflables que permeten la deconstrucció permanent de la ciutat i, per tant, de les relacions dels seus habitants.

El llibre, que és alhora el catàleg de l'exposició, posa de manifest la relació de l'arquitectura i la ciència, l'arquitectura i l'art modern o, fins i tot, de l'arquitectura i l'ecologia, en una època en la qual el terme encara no tenia el significat de la urgència actual, sempre des de la construcció d'un pensament molt potent, però amb la vocació de no restar en l'àmbit teòric.

Mies y la gata Niebla. Ensayo sobre arquitectura y cosmopolítica

Andrés Jaque (Oficina d'Innovació Política)

Editor: Puente Editores

El volum recull un conjunt de textos amb una força crítica singular. En conjunt, presenten una posició radical per comprendre els límits de l'arquitectura i la necessitat de la seva expansió, explorant valors no consensuals en la societat i valorant les cultures marginals i transgressores. La repercussió internacional de la seva obra és notable, ja que ha estat objecte de crítiques entusiastes però també d'un menyspreu considerable, cosa que només subratlla la rellevància d'un

pensament que, tot i ser vàlid i promogut per institucions d'un gran poder econòmic i mediàtic, està molt lluny de ser compartit en l'àmbit disciplinari i professional de l'arquitectura.

Porto Brutalista

Magda Seifert, Pedro Baía (eds.)

Autors: Ben Highmore, Tiago Lopes Dias, Alexandra Areia, Pedro Treno, Álvaro Siza, Francisco Ascensão, Luca Bosco

Editor: Circo de Ideias

La tasca de Circo de Ideias com a editora, llibreria i galeria d'arquitectura es desenvolupa a Porto ininterrompudament des de l'any 2008, assumint la pràctica del pensament i la teoria arquitectòniques com a una extensió del mateix lloc, a través de conferències, trobades i exposicions. Aquesta edició, feta amb cura pels seus directors, Magda Seifert i Pedro Baía, aplega un total de vint obres situades a Porto, Gaia i Matosinhos que, sota el qualificatiu de *brutalistes*, es presenten com una oportunitat per repensar els límits de certes paraules amb les quals s'ha classificat l'arquitectura del passat segle xx, a la vegada que documenten, des de la fotografia, el present d'un patrimoni fràgil i, en molts casos, invisible.

Fernando Higuera. Desde el origen (1950-2008)

Lola Botia (comissària) Álvaro Martínez-Novillo, Andrés Perea, Óscar Tusquets, Darío Gazapo i Concha Lapayese, Antonio Miró, Iñaki Ábalos, Juli Capella, Josemaría de Churtichaga, Salvador Pérez Arroyo, Félix Candela, Javier Manterola Armisén, Alberto Humanes Bustamante, María Isabel Navarro Segura.

Soda Comunicación (diseño).

Editor: Museo ICO/Fundación ICO, Ministerio de Fomento, Secretaría General Técnica, Ediciones Asimétricas

El catàleg de l'exposició feta al Museu ICO és alhora la producció més destacable del conjunt de publicacions que per al present Premi ha presentat Ediciones Asimétricas. A través d'aquest volum volem destacar la tasca de l'editorial madrilenya en conjunt, com també la publicació mateixa dedicada a l'exposició de Fernando Higuera.

El llibre aconsegueix anar més enllà de la recopilació cronològica de l'exposició pròpiament dita a través de la incorporació d'un extens nombre d'assajos crítics que, precisament per la seva extensió, permeten construir una visió de conjunt, des de la fractalitat de l'arquitecte i de les seves maneres heterogènies de plantejar una arquitectura renovadora i, sovint, transgressora.

Així mateix, també ens sembla important destacar la implicació constant de la Fundació ICO en la construcció d'un relat per a l'arquitectura moderna destinat al públic no (necessàriament) arquitecte i, per tant, un relat amb una funció divulgadora que es dirigeix molt més enllà d'escoles o col·legis d'arquitectes.

Revista Arquitectura COAM

Directors: Jacobo García-Germán, Federico Soriano, Pedro Urzaiz i Eduardo Castillo Vinuesa

Des que iniciés la seva nova etapa l'any 2018, la revista de l'òrgan col·legial dels arquitectes de Madrid va comprendre que en la radicalitat del format existia l'oportunitat de reformular totalment la seva edició, intentant esborrar els límits entre el suport paper i l'edició web, a través de les seccions «Radar», «Highlights», «Lab's», «Suburbia» i «Invariantes».

Dels seus últims números editats, destaca VILLA Y CORTE, amb el seu «Teixeira Interrotta», una reinterpretació del plànol de la vila de Madrid que Pedro Teixeira va dur a terme el 1656, i al qual un total de vint estudis d'arquitectura madrilenys s'enfronten davant la pregunta de com seria aquest fragment del passat en l'actualitat. No només suposa una actualització del famós exercici de finals dels anys setanta, «Roma Interrotta», sinó que la cartografia i el pensament en forma de collage i fragments en ple segle XXI es presenten com un exercici crític sobre els valors i les decisions que donen forma a la ciutat moderna avui dia sobre les petjades del passat.

Arquitectura e ilusión. Proyectar desde el in-genius loci

Óscar Pedrós Fernández

Editor: Diseño Editorial

Un llibre (sorprenent) nascut de la tesi doctoral de l'autor, que investiga i desenvolupa les relacions entre arquitectura i il·lusionisme (i màgia) i els tipus de la qual es poden traslladar a l'espai, entenent l'escenari com aquell en què no és possible discriminar el que és real del que és imaginari.

L'assaig fa un ampli recorregut per la història de l'arquitectura i la seva relació amb l'escamoteig, començant per l'arquitectura grega i fins a la contemporània, això sí, deixant de banda els sistemes de proporcions numèriques que han arribat fins als nostres temps com el Modulor.

Així mateix, aprofundeix en el vincle, poc aparent, entre arquitectura i màgia a través d'exemples coneguts per l'ús de la perspectiva, però també establint paral·lelismes amb altres exemples gens aparents de l'arquitectura moderna com, per exemple, en la supressió de l'ornament, amb Loos o Houdin (ambdós coetanis i transformadors).

No es tracta solament d'un simple exercici d'enumeració d'exemples d'arquitectura i la seva relació amb l'il·lusionisme sinó que incorpora la percepció subjectiva, la del subjecte, i la seva experiència personal d'un espai i de la seva veritable realitat física. És un assaig que permet desgranar la història de l'arquitectura, però l'interès del qual resideix en l'ús d'un recurs que li és exogen i, per tant, que s'allunya dels formats més coneguts i clàssics.

Shaping Shape

Andreia García, curadora

Autors: João Araújo, Dalila Gonçalves, Rita Huet, Cláudio Reis, Hugo Reis, Pedro Tudela, Diogo Aguiar Studio, Gabriela Vaz-Pinheiro

Catàleg que reuneix part de la programació d'Arquitectura de la Biennial d'Arquitectura Contemporània de la Maia del 2017 com una oportunitat de reflexió sobre el binomi art i arquitectura a través de la intervenció en els entorns urbans.

En aquesta ocasió es va prendre com a pretext les sitges de gra de la Maia, gràcies a la seva doble condició d'objecte monumental exterior i la seva realitat interior. A partir d'un pròleg fotogràfic i el díptic «Shaping Shape» / «Unlimited Shape», es presenten un seguit d'assajos visuals i propostes d'artistes i arquitectes que es plantegen un exercici interpretatiu sobre el valor d'un patrimoni industrial invisibilitzat, els límits de la percepció, la matèria i el temps.

Obres finalistes:

Máquinas de vivir. Flamenco y arquitectura en la ocupación y desocupación de espacios

Pedro G. Romero, María García Ruiz

Editor: Puente Editores / La Virreina Centre de la Imatge

El llibre presenta una exposició que explora un moment concret de la història de l'arquitectura i l'avantguarda moderna, buscant establir ponts entre diverses disciplines (cinema, música, arts visuals) en la dinàmica de compartir experiències culturals de dimensió europea. L'argument aconsegueix transposar al present tant les possibilitats com els prejudicis subjacents al descobriment de cultures específiques i de la diferència cultural. Com a resultat del treball col·lectiu, l'anàlisi, la crítica i la proposta d'una mirada minuciosa i generosa de la dinàmica cultural estudiada, no deixa d'aclarir els punts en què aquestes dinàmiques s'entrecreuen amb la pràctica arquitectònica, les maneres de construir i les polítiques urbanes de les ciutats que es transformen. En conseqüència, la crítica a la violència social en moltes polítiques paternalistes del segle xx també és explícita, i no falten pistes per tal que els arquitectes, atents a la subtilesa i la complexitat del pensament d'aquesta obra, busquin coordenades per afrontar els reptes del present.

Viagem ao invisível: espaço, experiência, representação

Luís Santiago Baptista, Maria Rita Pais

Editor: Purga

El llibre és el resultat d'un viatge col·lectiu. En centrar-se en un conjunt heterogeni d'exemples d'arquitectura, construcció, patrimoni i restes arqueològiques a Portugal, els viatgers construeixen un mapa mental i subjectiu capaç de desvetllar una gran varietat de temes, problemes i potencialitats latents en obres que subtilment marquen el territori que habitem. El volum combina els resultats d'un viatge, una exposició i una investigació documental, transformant l'experiència física del viatge en un retrocés constant on compartir referències i idees que, a la vegada, permeten que el lector es capbussi en un món de referències i possibilitats d'experimentar i descobrir. Arrelat a l'univers intel·lectual de l'arquitectura, l'estratègia de viatjar a allò que és invisible no deixa d'obrir portes per a una lectura més rica i informada d'un patrimoni que, tard o d'hora, requerirà la intervenció per a la preservació, la valorització o la destrucció. Aquest treball consolida la possibilitat de mirar aquest patrimoni amb noves eines de comprensió i anàlisi.

Bauhaus Museum Dessau Cahier Series

Moritz Küng (ed.)

Addenda Architects

Editor: Addenda Architects / Koenig books

La sèrie de quaderns publicats al llarg de diversos anys de desenvolupament i construcció d'aquesta obra (i ara reunits en una sola caixa) constitueixen una valuosa contribució a la reflexió, on cada peça revela un pas del procés del projecte i de l'obra, esdevenint una nova consciència del potencial de l'arquitectura. Més que un exercici editorial o gràfic, l'elaboració seqüencial dels quaderns incorpora, d'una manera subtil, una crítica conceptual a la construcció de l'arquitectura i els seus modes de comunicació. Aquest exercici, dut a terme amb una gran contenció conceptual i perfeccionament (fins i tot de manera luxosa) de mitjans editorials, revela una postura que indaga en els fonaments teòrics de l'obra des de la seva concepció fins a les fases del projecte, passant per la posició urbana, els mitjans implicats en la construcció, el funcionament de l'obra i la recepció que en fa el públic. Centrat en una obra d'arquitectura contemporània, aquest treball editorial permet articular un conjunt notable de contribucions interdisciplinàries que no només amplien els significats i les maneres de llegir qualsevol obra, sinó que consoliden un considerable esforç de pensament i crítica.

Barcelona i Porto, 23 de març de 2020

André Tavares, Carolina B. García-Estévez i Marc Longaron

Premi FAD Pensament i Crítica 2020

Cada dia viatgem cap al desconegut. El llibre *Viagem ao Invisível* és una proposta de Pensament & Crítica que ens ofereix noves eines originals per redescobrir l'espai i la cultura arquitectònica en què vivim.

El jurat d'aquesta edició del Premi FAD va haver de debatre sobre les propostes rebudes en un moment de gran incertesa i dificultat, en què les bases consolidades de la nostra forma de vida en ple segle XXI s'han vist sacsejades i no s'albira un futur clar per a la societat. L'elecció de *Viagem ao Invisível*, entre un ampli conjunt de treballs tan estimulants i amb un enorme potencial crític i intel·lectual, reflecteix aquesta incertesa.

Viagem ao Invisível evoca el format dels llibres d'exploradors d'un món desconegut. En aquest treball, un col·lectiu d'autors articula punts de vista creuats, des de dins i fora de la disciplina, per reconstruir un paisatge i un territori subjectiu, tot cercant la novetat des de l'espontaneïtat de qui viatja. Encarna una postura ideològica, pel dret que exercim a llegir el món lluny de tot el que és preconcebut. Aquesta ambició de la novetat, d'allò que és inesperat, es materialitza en una xarxa original, on la investigació històrica interseca amb l'exploració de l'art, associant el rigor del projecte amb la subjectivitat de la imatge, contrastant la lectura antropològica amb la descripció geogràfica. Un mètode que explora com transmetre els resultats d'una cerca íntima i personal al públic en general, a través d'un projecte expositiu que divideix els límits entre allò que és real i allò que és imaginat, des de la complexitat del temps com a memòria i futur. És un treball que demostra que el coneixement es pot descobrir i construir a partir del que és desconegut: una contribució metodològica preciosa per imaginar maneres d'enfrontar-se a les incerteses de present.

Avui, amb aquest premi que per primera vegada s'anunciarà i celebrarà per teleconferència, amb la distància física i l'ansietat pel que ens depara el futur, l'arquitectura ha de continuar repensant els seus fonaments, els seus límits i la seva capacitat transformadora.

I esperem que aquest Premi de Pensament i Crítica a *Viagem ao Invisível* contribueixi a expandir el sentit de la construcció col·lectiva del coneixement, com també el seu potencial, que emanen de l'arquitectura contemporània. En moments d'incertesa com l'actual, l'arquitectura també és capaç de projectar les bases del pensament des d'allò que és invisible.

André Tavares, Carolina B. García-Estévez, Marc Longaron